

Mitko Panov: Geografija na SR Makedonija, knjiga 1, Skopje, 1976, str. 403.

Pred nami je prva knjiga geografije Makedonije izpod peresa najbolj plodnega proučevalca socialnogeografskih problemov te republike. Obsega prikaz naravnogeografskih sestavin, prebivalstva in naselij in je dopolnjena z večjim številom kart o posameznih elementih na ravni občin.

Dokaj posplošen naravnogeografski oris s poudarkom na specifičnostih makedonskega prostora za gospodarstvo in poselitev zaključuje poglavje o naravnogeografski regionalizaciji Makedonije. Avtor deli republiko na štiri makro-, devet mezo- in triindvajset mikroregij. Kljub nekaterim specifičnostim se ta regionalizacija ne razlikuje od dosedanjih poizkusov regionalizacij SR Makedonije. To velja tudi za funkcijsko regionalizacijo, ki itak temelji v glavnem na občinskih mejah.

V drugem temeljnem poglavju z naslovom »Sociogeografske karakteristike« so obširno predstavljeni vsi demografski elementi, od razvoja prebivalstva in njegove strukture do vseh oblik migracij, ki so za to republiko ena glavnih značilnosti demografskega razvoja. V bistvu je to sinteza vseh dosedanjih avtorjevih razprav s tega področja za vso Makedonijo in je dopolnjena s podrobnejšo genetsko analizo vsakega od prostorsko relevantnih populacijskih elementov. Za makedonski prostor je takšen pristop nadvse potreben, saj lahko služi pri tolmačenju razvoja obstoječe strukture poselitve in kot izhodišče za poznavanje sedanjih izredno pestrih procesov transformacije makedonske pokrajine. V tem poglavju je sintetično predstavljen celoten sklop populacijskih vprašanj, ki smo jih doslej spoznavali iz posameznih študij le fragmentarno.

Drugo obsežno poglavje o naseljih je razdeljeno na podpoglavji o mestnih in vaških naseljih. Tudi v tem poglavju avtor razen običajnih problemov naselij obravnava nekatere makedonske specifičnosti, ki so tesno povezane z razseljevanjem obsežnih hribovitih območij republike in z izredno močno koncentracijo prebivalstva v največjih naseljih, v zadnjih letih pa tudi v večini občinskih središč.

Zanimivo je, da je avtor v knjigo kot posebno poglavje vključil tudi kratek prikaz organizacijskega in deloma tudi vsebinskega razvoja geografske stroke v SR Makedoniji. To med drugim tudi kaže na tendenco po celostnem prikazu geografskih problemov. Naslednja knjiga zbirke bo obravnavala ekonomsko-geografske probleme.

M. Pak

Vasil Gramatikovski: Prirodno-geografski, demografski i imotni karakteristiki na Prespanskata kotlina, Prirodno-matematički fakultet na Univerzitetu Kiril i Metodij — Skopje, Skopje, 1975, str. 103.

Delo je razdeljeno na tri poglavja: na naravno-geografsko karakteristiko, prikaz demogeografskih značilnosti ter na analizo zemljiške strukture in izrabo zemlje. Gre torej za regionalno geografski prikaz transformacije Prespanske kotline kot območja depopulacije in deagrarizacije ob precejšnjih mikroregionalnih razlikah.

Raziskavo transformacije je avtor oprl na obdobje 1960—1969, ko so v tej pokrajini potekali pomembni prostorski razvojni procesi: odseljevanje prebivalstva iz obrobni predelov in koncentracija v neposredni bližini Resna kot krajevnega središča. S tem je povezano zmanjšanje obdelovalnih površin, kmetijske produkcije na sploh in specializacija ter intenzifikacija kmetijske produkcije v najbolj ugodnih prostorskih in mikroklimatskih predelih. Pri tem je bila posebno pomembna zadostna količina vode za namakanje, kar je povzročilo občutne razlike v strukturi same kmetijske proizvodnje.

Obsežno gradivo, ki ga je avtor veliko zbral tudi na terenu, je zelo skrbno analizirano v medsebojni vzročni povezavi in s ciljem slediti prostorskim učinkom spreminjanja socio-ekonomske strukture prebivalstva in migracij. Zaradi ovrednotenja najnovejših procesov, ko še ni bilo na voljo podatkov popisa prebivalstva 1971, je avtor posebej zbral populacijske, zemljiško posestne in ekonomske podatke za leto 1969.

V celoti je študija metodološko soliden regionalnogeografski prikaz specifične jugoslovanske pokrajine, ki posebej upošteva vse značilnosti najnovejših transformacijskih procesov na našem podeželju.

Mirko Pak

O jugoslovanskih naseljih in mestih ter urbani geografiji

Centralna naselja i gradovi SR Hrvatske, Geografska analiza, Geografski inštitut Prirodoslovno-matematičnog fakulteta sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1976, str. 239. Geografski inštitut zagrebske univerze nadaljuje z izdajanjem serije geografskih prikazov SR Hrvatske, ki so jo pričeli z obsežno regionalno monografijo te republike. Najnovejša knjiga iz te zbirke je zbornik 12 razprav o hrvatskih mestih, ki so nastale v sklopu znanstvenega projekta »Gradovi SR Hrvatske«. Zbornik je uredil I. Crkvenčić. Čeprav je zbornik očitno želel podati celovito podobo hrvatskih mest, je njegovo težišče na funkcijski in populacijski tematici, ostale teme so manj zastopane, ali pa so celo izostale (npr. morfologija mest).

Uvodna razprava I. Crkvenčića o statistični in funkcijski klasifikaciji naselij SR Hrvatske prinaša nekatere osnovne navedbe o mestih, nato pa obravnava njihove centralne funkcije in hierarhično razvrstitev. Za recenzenta, ki se je s to tematiko ukvarjal na celotnem območju Jugoslavije, so ti izsledki zanimivi, saj v mnogočem potrjujejo njegova dognanja, četudi je bila metoda obdelave nekoliko drugače zasnovana. Škoda, da niso bile podrobneje proučena vplivna območja središč, vloga centralnih naselij nižjih stopenj in vloga industrijskih krajev, kar bi bistveno razširilo raziskavo.

Zuljićeva razprava o rasti mestnega prebivalstva in procesu urbanizacije v SR Hrvatski je nadaljevanje njegovih številnih proučitev te problematike. V njej so posebej zanimive napovedi o razvoju mest do leta 2000. Na razpravo se navezuje raziskava M. Sića o obeležjih demografskega razvoja mest SR Hrvatske zadnjih 100 let, to je od 1880 dalje. Smiselno sodi v to skupino poročil tudi prispevek Z. Roca o razporeditvi hrvatskih mest glede na velikost (rank size rule), ki s primerjanjem več razdobj prikazuje, kako je hrvatska urbanizacija dobivala čedalje bolj zrele in normalne poteze.

Dve razpravi M. Vreska in I. Crkvenčića se ukvarjata s funkcijsko strukturo mest. Vreskova razprava, ki je zelo temeljita in ki sledi mednarodni metodologiji, ugotavlja, da je večina mest na Hrvatskem industrijskih, precej manj jih je dejavnostno diverzificiranih, še vedno veliko pa jih je orientiranih v upravo. Zanimivi so tudi Crkvenčićevi izsledki o opremljenosti mest s terciarnimi dejavnostmi (vloga v trgovini in prometu), ki kažejo, da so številna mala mesta bolj opremljena kot velika.

R. Pavić, ki je eden redkih jugoslovanskih geografov, ki se bavi s politično geografijo, podaja v posebnem sestavku razmišljanja o politično-geografskem položaju hrvatskih mest v preteklih historičnih obdobjih. Razglabljanja so prav zanimiva, čeprav lahko vzbude bralcu, ki je historično razgledan, tudi določene pomisleke. Historično-geografski značaj ima prispevek M. Markovića o razmeh in razvoju štirih največjih hrvatskih mest, kot je to mogoče razbrati iz mestnih zemljevidov iz XVI., XVII. in XVIII. stoletja.

En prispevek v zborniku se ukvarja s podnebjem Zagreba, Osijeka, Rijeke in Splita (B. Penzar), drugi pa z oskrbo mest z vodo. Napisal ga je J. Ridanović. Na zaključku sta še dve krajši razpravi M. Vreska o funkcijski transformaciji zagrebskega mestnega osrčja in o razvoju osnovnih šol kot kazalcu prostorske razmestitve zagrebskega prebivalstva. Obe sta zasnovani v smislu »socialnogeografske« šole.

I. Vrišer

Krešimir Papić: Travnik. Grad i regija, Zavičajni muzej Travnik, Travnik, 1975, 360 str. Ni veliko mest v Jugoslaviji, ki se lahko pohvalijo s takšno obsežno in zgledno geografsko monografijo, kot je Papićev »Travnik grad i regija«.